

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ

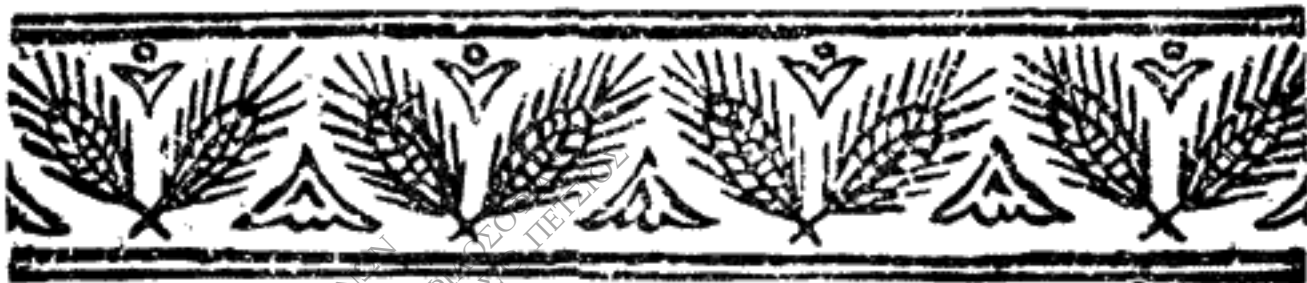
ΤΟΜΟΣ ΠΕΜΠΤΟΣ

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ—ΙΟΥΝΙΟΣ

1929

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & Σ^Α, ΕΚΔΟΤΑΙ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ", ΟΔΟΣ - ΣΤΑΔΙΟΥ, 50
ΑΘΗΝΑΙ

ΦΡ. KÜNKEΛ

ΑΠΟ ΤΗΝ ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗ "ΧΑΡΑΚΤΗΡΟΛΟΓΙΑ," (*)

ΠΑΙΔΙΚΟΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΕΣ

Βιαστήκαμε δυστυχώς με το παραπάνω να εξηγήσωμε από προγονική κληρονομιά δια γνωρίσματα φανερώονται στο χαρακτήρα ενός ανθρώπου. Λέμε λ. χ. πώς ένν παιδί έχει τόν εύκολο θυμό του από τόν παππού του και τή λαϊμαργία από τήν προμάμη του, ακριβώς όπως μπορεί να είναι αυτό σωστό για τó χρώμα τών μαλλιών του και τó σχήμα τής μύτης του. Η επιστήμη τής κληρονομικότητας και ακόμη περισσότερο ή φυλετική έρευνα μάς επιτρέπουν μερικές υποθέσεις για τούς νόμους που φαίνεται πως κανονίζουν τήν ανάπτυξη και τήν κληρονομική επανάληψη τών σωματικών ιδιοτήτων για τήν κληρονομικότητα τών γνωρισμάτων του χαρακτήρα δέ μάς λέγουν περίπου τίποτε. Και αυτό δέν μπορεί να είναι διαφορετικά, γιατί αυτά ανήκουν στο υποκειμένο, που δέν τó κυβερνούν επιστημονικοί νόμοι· ένώ οι σωματικές ιδιότητες, σάν προσδιορισμοί του αντικειμένου, κανονίζονται απόλυτως από νόμους φυσικούς. Τό ζήτημα όμως αν μπορούμε να κληρονομήσωμε τις επιταγές (Dressate) — τούς με τή βοήθεια τής επιστήμης εξηγήσιμους περιορισμούς του ανεξήγητου στην ουσία του υποκειμένου—πρέπει για τόν κάθε άνθρωπο να τó αρνηθοῦμε απόλυτως. Αποχτά κανείς τά ψυχικά κωλύματα, δέν τά κληρονομά. Και τó δεύτερο ζήτημα, αν υπάρχουν επιταγές φυλετικές, που να μπορούσαν να λειτουργοῦν σά φυλετικά καθωρισμένοι περιορισμοί ολόκληρων πολιτισμών, δέν ξεκαθαρίστηκε ακόμη. Αλλά

και από τις φυλετικές επιταγές δέν θά μπορούσαμε να εξηγήσωμε τήν κληρονομικότητα, στο νόημα που τή μελετοῦμε εδώ.

Αν μιλοῦμε μολταῦτα πάντοτε για κληρονομική προδιάθεση τών χαρακτήρων, αυτό γίνεται για δύο λόγους. Πρώτα δέν είχαμε ως τώρα άλλη εξήγηση γι' αυτά τά πράγματα και δεύτερα δέν εχομε άλλη δικαιολογία για τά λάθη τής ανατροφής μας. Γιατί αν δέν κληρονομήσαμε μιὰ δυσάρεστη ιδιότητα, τότε πρέπει να τήν αποχτήσαμε, και τότε θά ήταν υπεύθυνοι για τήν απόχτησή της εκείνοι που έδωσαν τήν ανατροφή. Για αυτό προτιμοῦμε να πιστέψωμε στην κληρονομικότητα. Οποιοσ όμως θέλει να βοηθήση, οποιος θέλει να αλλάξη τις επιταγές τών παιδιών του, ακόμη και με ζηνμία του δικού του έγωκεντρισμού, αυτός πρέπει πρώτα να ομολογήση πως μπορούν να αλλάξουν, δι δηλαδή δέν μπορούν να περιέχωνται μέσα στην μάζα τής κληρονομίας μας σάν κάτι μοιραίο, που δέν μπορούμε να τó ξεφύγωμε.

Και αλήθεια, μόνο μέσα μπορούμε να κληρονομήσωμε, όχι όμως και σκοπούς: Ο σχηματισμός του κορμιού, οι μορφές τής λειτουργίας, ή προτίμηση ή παραμέληση μερικών οργάνων, ως ποῦμε ένα καλό μάτι ή ένα κακό πεπτικό σωλήνα (ως προορισμός του αντικειμένου που τ' ονομάζωμε σώμα), μπορεί να παρουσιάζεται σε ολόκληρη οίκογένεια. Όλα όμως αυτά δέν έχουν να κάμουν τίποτε με τó χαρακτήρα (δέν φανερώνουν κανένα προορισμό του υποκειμένου, που τ' ονομάζωμε προσωπικότητα). Τό σημαντικώτερο που μπορούμε να κληρονο-

(*) Βλ. «Νέα Έστία», τεύχη 50 και 51.

μήσωμε είναι ο βαθμός της ευαισθησίας, που αναφέρεται σε έλλοκληρο τόν οργανισμό και που ξεχωρίζει, να πούμε, ένα χωριάτη από έναν πρίγκιπα, δηλαδή ή μεγαλύτερη ή μικρότερη καλλιέργεια ή ή ωριμότητα του είδους. *Αλλά και ή ιδιότητα αυτή δεν είναι καθοριστική για τὸ χαρακτήρα. Αὐτὸς καθορίζεται με συνειδητά τέρατα και άσυνείδητους σκοπούς και περιφύεται από τις έπιταγές. Και γι' αὐτὸ μόνο με τὴν εξέλιξη τῶν πραγμάτων ξεκαθαρίζεται ποιους σκοπούς θά εξυπηρετήση ένας άνθρωπος χρησιμοποιώντας σύμφωνα με αὐτοὺς τὰ μέσα που έχει κληρονομημένα. Δεν κληρονομοῦμε τὸν έγωκεντρισμό και τὴν οὐσιαστικότητα.

*Ένα παιδί ὡστόσο που έρχεται στὸν κόσμο με άνεπαρκή μέσα, είτε γιατί είναι άδύνατο είτε γιατί ὑποφέρει από οργανικό έλάττωμα είτε και γιατί γεννήθηκε σε δυσμενείς κοινωνικές περιστάσεις, ὑπάρχει πολὺ μεγαλύτερος φόβος νά πέση στὸν έγωκεντρισμό παρά ένα γερό παιδί, που έτυχε νά βρεθῆ σ' εὐνοϊκὸ περιβάλλον. Ἐτὴν εὐθύνη ὅμως έχει και σ' αὐτές τις περιστάσεις ὁ παιδαγωγός. Γιατί σοφή άνατροφή θά μπορούσε νά κάμη αξίους ανθρώπους ἴσια ἴσια από παιδιά που βρέθηκαν σε τέτοιο σοβαρὸ κίνδυνο. Γιατί αὐτὰ θά είχαν εὐκαιρία περισσότερο από άλλα παιδιά νά μάθουν νά ὑποφέρουν άρνητικές έμπειρίες και νά χρησιμοποιοῦν δυσάρεστα μέσα. Μόνο που θά ἦταν τότε ὑπερβολικὰ δύσκολο τὸ πρόβλημα τῆς άγωγῆς, τὸ νά μὴν αφήση δηλαδή νά βγῆ κάτι άρνητικὸ από τις πολυάριθμες άρνητικές έμπειρίες και νά διατηρήση τὸ παιδικὸ θάρρος.

*Ακόμη και αν ὁ παιδαγωγός επικαλεσθῆ για δικαιολογία του τ' ὅτι από ιδιαίτερες σωματικές προδιαθέσεις μπορεί νά κληρονομήθηκε κάτι ιδιαίτερο, λ.χ. ή τάση νά θυμῶνη τὸ παιδί εύκολα ἢ νά καταστρέφη ἢ νά χύνη αίμα (γιατί και σε μιὰ τέτοια διαγωγή έχουμε μόνο μέσα και ὄχι σκοπούς), εξακολουθεῖ ὅμως νά κρέμεται από τὴν άνατροφή, αν ἔκεινος που κληρονόμησε τὴν προδιάθεση νά χύνη αίμα θά γίνη δολοφόνος, ἢ χασάπης ἢ χειρουργός.

*Όσο περισσότερο καταγίνεται κανείς με τὴν χαρακτηριολογία μας, τόσο περισσότερο άναγνωρίζει, πὼς ὅσο και αν οἱ χαρακτήρες φανερώνονται ἤδη στὰ πρῶτα πρῶτα παι-

δικά χρόνια, ὡστόσο δεν μπορούμε νά τοὺς νιώσωμε παρά σάν προσαρμογὴ τοῦ ὑποκειμένου τοῦ παιδιοῦ στους χαρακτήρες γύρω του. Ἡ περιγυριὰ του, νά πῶ έτσι, δίνει τὸ καλούπι, που μέσα του θά καθοριστῆ ή άνάπτυξη και τὰ ὅρια τοῦ παιδικοῦ χαρακτήρα. *Όποιος μελετᾷ ένα παιδί μπορεί νά μάθη από τὸν τρόπο του τὸν τρόπο τῶν ανθρώπων γύρω του. Νά μὴ φανταζόμαστε ὅμως πὼς σ' αὐτοὺς άνήκουν μόνο οἱ γονεῖς. *Όλοι οἱ μεγάλοι που έρχονται σ' έπαφή με τὸ παιδί, και ακόμη τ' άδέρφια του και ὅσα άλλα παιδιὰ παίζουν μαζί, άνήκουν και αὐτοὶ στὸν ἴδιο κύκλο.

*Αν θέλωμε νά νιώσωμε τὸ άτελείωτο πλῆθος τῶν παιδικῶν χαρακτήρων, είναι καλὸ νά ξεκαθαρίσωμε πρῶτα τρεῖς διαφορετικούς τύπους. Μά και ἔδῳ δεν πρέπει νά ξεχνοῦμε πὼς οἱ τύποι αὐτοὶ δεν καθορίζονται από κληρονομικὴ προδιάθεση ἰδιαίτερη. Γι' αὐτὸ μπορεί ὄχι μόνο νά παρουσιάζωνται άνακατωμένοι μεταξύ τους με ποικίλους τρόπους, ἀλλὰ και ν' ἀλλάζουν με τὰ χρόνια, μέρος νά εξαφανίζονται και νά ξαναδυναμώνουν, καθὼς άλλωστε είναι ὅλοι τους προωρισμένοι νά χαθοῦν κάποτε τελειωτικὰ στὴν περίοδο τοῦ καθαρμοῦ.

Νά συλλογιστῆ κανείς ακόμη, πὼς ή ἀκόλουθη περιγραφή μπορεί για λόγους συντομίας και σαφήνειας νά δείχνη κάθε φορά μόνο τὰ σημαντικώτατα χαρακτηριστικὰ στὴν τυπική τους συνάφεια· έτσι ὅμως, μπορεί νά φανταστῆ κανείς πὼς είναι τάχα ὁ λόγος για παιδιά ἄρρωστα ἢ παραστρατημένα; *Αλλά οἱ ἴδιες άπόψεις που παρουσιάζονται χτυπητές σε χτυπητὰ περιστατικά, ἀληθεύουν και γὰι τοὺς λιγώτερο χτυπητοὺς χαρακτήρες, αν και δεν κάνουν βέβαια τόση έντύπωση. *Απομένει στὸ στοχαστικὸ άναγνώστη, με τὴ βοήθεια τῶν σχηματικῶν τύπων που τοῦ δίνονται ἔδῳ, νά περιορίση στις κύριες γραμμές τὴν άτελείωτη ποικιλία από διαβαθμίσεις και άνακατώματα που δίνει ή ζωὴ και νά τὰ νιώση στους βασικούς των τύπους.

*Ἐὸν πῶς ἀπλὸ παιδικὸ τύπο μπορούμε νά τὸν ὀνομάσωμε ενεργητικὸ. *Αμα διαμορφωθῆ έντονότερος, καταντᾷ στὸν πεισματάρικο. Τὰ παιδιά αὐτὰ έμαθαν νά συνταιριάζονται με τὸ περιβάλλον τους ενεργητικά. Ξέρουν νά καταπιάνονται με τὰ παιχνίδια τους ένα σωρὸ πράματα, αν ὅμως τὰ πετραδάκια με

τά οποία χτίζουν παίζοντας οι μικροί χτίστες δὲν υποτάσσονται στὴ θέλησή τους, τότε τὰ πετοῦν σὲ μιὰ γωνιά. Μὲ τ' ἄλλα παιδιά δείχνονται τίμια καὶ καλά, προπάγτων ὅταν ἐκείνα εἶναι δυνατώτερα τους. "Αὐ ὅμως δὲν τοὺς περάσῃ ὅ,τι θελήσουν, τότε τὰ πιάνει ὁ θυμός. Χτυποῦν ὅπου τύχη, καὶ καταφέρνουν νὰ τοὺς γίνῃ τὸ θέλημά τους ἢ ἂν δὲν πετύχουν φεύγουν θυμωμένα. Μὰ γρήγορα ξαναφιλιώνουν. Μὲ τοὺς μεγάλους γίνονται ἀρκετὰ καλοὶ σύντροφοι. "Αὐμα ὅμως αὐτοὶ τοὺς ζητήσουν τίποτε πού νὰ τὸ θεωροῦν ἄδικο, ἀντιτάσσων ἕνα ξερὸ ὄχι. Εἶναι πλημμυρισμένα ἀπὸ τεράστιο πείσμα· μπορεί νὰ φάνε τιμωρία, νὰ πεινάσουν· προτιμοῦν νὰ πεθάνουν παρά νὰ υποχωρήσουν. "Αὐ ἢ ἀνατροφή γίνῃ ὅπως πρέπει, θὰ κἀνῃ ἀπὸ τέτοια παιδιά ἐκεῖνο πὸν χρειαζόμεστε: ἀνθρώπους πὸν θὰ τραθήξουν ἐμπρὸς καὶ θ' ἀνοίξουν δρόμους.

"Ὅσο πιὸ ἀνίκανη εἶναι ἡμῶς ἢ ἀνατροφή καὶ ὅσο περισσότερο κοιτάζει νὰ νικήσῃ τὸ παιδικὸ πείσμα μὲ τὴ βία, τόσο καθαρώτερα ἀντικοινωνικὴ μορφὴ παίρνει τὸ ἰδανικὸ ἐγὼ τοῦ πεισματάρικου παιδιοῦ. Στὴν ἀρχὴ εἶναι ἀρχηγὸς πειρατῶν, ἔπειτα γίνεται ὁ σημερινὸς κακοῦργος ὑψηλῆς περιωπῆς καὶ στὸ τέλος Κατιλίνας ἢ κάποιος ἀποτρόπαιος τέτοιος ἡρώας, πὸν τὸν ἐδιάλεξε γιὰ ἰδανικὸ του ὁδηγό. Καὶ ὅσο πιὸ τολμηρὸς ἔμεινε, τόσο περισσότερους συντρόφους θὰ πρᾶσῃ στὸ δρόμο του αὐτό. Γιὰ τὴ ληστρικὴ αὐτὴ συμμορία καὶ τὴν ἀντίληψή της γιὰ τὴν τιμὴ, κάθε φόγος στὸ σχολεῖο εἶναι μετάλλιο ἀνδρείας, ἢ ἀπόρριψη παράσημο καὶ ἢ ἀποβολὴ μεγαλόσταυρος.

'Απὸ τέτοια παιδιά λείπει ἡ κοινωνικότητα. Κάθε τιμωρία τὰ σπρώχνει ὄλο καὶ πιὸ βαθιὰ μὲ μαθηματικὴ ἀνγκαιότητα στὴν περηφάνεια τοῦ ἐγκληματία. Δὲν τοὺς γίνεται ποτὲ συνειδητὸ τὸ αἶσθημα τῆς μειονεξίας τους, φανερώνεται ὅμως ἔντονα καὶ συχνὰ ὑπέρμετρα ἢ ἀνάγκη τους νὰ δειχτοῦν. "Ανάλογες εἶναι καὶ οἱ ἐπιταγές τους: λ. χ. νὰ μὴν ἐμπιστεύεσαι ποτὲ ἕνα μεγάλο, πάντοτε νὰ τὸν μπλοφάρῃς, πάντα νὰ σβήνῃς πίσω σου τ' ἀχνάρια σου, νὰ μὴ λές ποτὲ τὴν ἀλήθεια, καὶ ἴσως: πάντοτε νὰ βοηθῆς ἐκεῖνον πὸν πιέζεται, ὅποιος πιέζει νὰ τὸν ἔχῃς γιὰ ἐχθρό σου θανάσιμο. ('Ἡ τελευταία αὐτὴ ἐπιταγὴ κατανατᾶ στὴν ἀντίφαση, νὰ

πηγαίνει λ. χ. κανεὶς ὕστερ' ἀπὸ μιὰ δολοφονία πρῶτα μὲ τὸ μέρος τοῦ δολοφονημένου καὶ ἔπειτα, στὴν ἐκτέλεση, μὲ τὸ μέρος τοῦ δολοφόνου πὸν ἀποκεφαλίστηκε). 'Ἡ ζωὴ ὀλόκληρη τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν ἔπαθε μεταστροφή ἀπὸ τὸν ἀρχικὸ τῆς σκοπῆς, πὸν τώρα ἔγινε: νίκη τοῦ ἐγωκεντρισμοῦ πάνω ἀπὸ τὴν ὑπάρχουσα τάξη, καταστροφή καὶ ἀρνηση κάθε τάξης καὶ, στὴ χτυπητότερη περίπτωση, μηδενισμός.

Στὸν ἀντίθετο ἀκριβῶς τύπο ἀνήκουν τὰ παθητικὰ παιδιά, πὸν παρουσιάζονται σὰν πρότυπα καλοῦ παιδιοῦ ἢ σὰ μάρτυρες Εἶχαν ἐξαρχῆς μέσα στὸ περιβάλλον τους λιγώτερο εὐνοϊκὴ θέση ἀπὸ τὰ παραπάνω παιδιά ἢ εἶχαν ἀδύνατο σῶμα ἢ μεγάλωσαν σὲ ἀτμοσφαῖρα πὸν εἶχε κάτι πειστικὸ ἢ ἀποπνιχτικὸ. "ἴσως ἦταν ἡ μητέρα τους πολὺ νευρική ἢ ὁ πατέρας μισάνθρωπος· ἢ μάλλον οἱ γονεῖς συχνὰ μεταξύ τους ἢ εἶχαν χρηματικὲς δυσκολίες ἢ ἀρρώστιες, ἢ τέλος εἶχαν ἀδέρφια πὸν τοὺς πίκρναν τὴ ζωὴ.

'Ὅ «δὲν μπορῶ νὰ χαρῶ» ἔγινε ἔτσι ἡ σημαντικώτερη ἐπιταγὴ στὸ χαρακτῆρα τῶν παθητικῶν παιδιῶν. Χαρὰ κατανατᾶ τότε κάποτε νὰ σημαίνει τὸ ἴδιο μὲ τὴν ἀμαρτία. Καὶ ἡ δευτέρη ἐπιταγὴ συνήθως εἶναι: «δὲν πρέπει νὰ λέω ὄχι· πρέπει νὰ κἀνω ὅ,τι λέει ὁ ἄλλος». ('Ἡ ἐπιταγὴ αὐτὴ κἀνει νὰ «ὑποβάλλεται» κανεὶς εὐκόλα καὶ νὰ γίνεται παράσιτος τῶν ἄλλων σὲ ὄλη του τὴ ζωὴ).

Παύει τότε κανεὶς νὰ ἔχῃ ἀξιώσεις, ἐπειδὴ φαντάζεται πὸς ἔχει τόσο λίγη ἀξία, πὸν δὲν μπορεῖ νὰ τοῦ γίνῃ καμιά του ἐπιθυμία. Γιὰ νὰ μὴν ὑποφέρῃ μὲ τίς αἰώνια ἀνεκπλήρωτες ἐπιθυμίες του, παύει νὰ ἐπιθυμῇ. Καὶ δὲ λέει ποτὲ ὄχι, μὲ τὴν ἰδέα πὸς ἔχει τὴν ὑποχρέωση γιὰ τὸν ἄλλο, νὰ ἔχῃ ἐκεῖνος πρόσωπο χαρούμενο. Γιὰτὶ ἂν ζάρωνε ἐκεῖνος τὸ πρόσωπό του, θὰ ἔπρεπε νὰ κρυφτῇ ὁ ἴδιος μέσα στὴ γῆ. Τόσο κρέμονται τὰ παιδιά αὐτὰ στὴν αὐτοεκτίμησή τους ἀπὸ τὴν ἐκτίμησιν τῶν ἄλλων 'Ἡ ἀνάγκη, τους νὰ φανοῦν πὸς ἀξίζουν παρουσιάζεται μὲ δύο μορφές. 'Ὅ ἰδανικὸ τους ἐγὼ ἔχει κανονικὰ τὸν τύπο: Δὲν πρέπει νὰ κἀνω ποτὲ λάθος. Καὶ ὅταν ἡ ἐνέργεια τῆς βλαστικῆς αὐτῆς ἐπιταγῆς δὲ μετριάζεται ἀπὸ δευτερεύουσες, ἔχομε τὸν τύπο τοῦ πρότυπου ὑποδειγματικοῦ παιδιοῦ, πὸν εἶναι στὸ σχολεῖο γιὰ ὄλους φωτεινὸ παράδειγμα, πὸν ποτὲ δὲν κἀνει

λάθη, γιατί κάνει συστηματικά μόνο δ,τι τοῦ προστάζουν. Τέτοιοι ἄνθρωποι μποροῦν ὥστος νὰ εἶναι ἀρκετὰ χρήσιμοι στὴ δουλειά σὲ μερικές θέσεις ὅπου δὲ χρειάζεται πρωτόβου-λία οὔτε ἐπιτρέπονται λάθη. Κάνουν πολὺ καλοὺς γραφεῖς καὶ βιβλιοθηκάρχους.

Ἡ σωστὴ ἀνατροφή θὰ ἔπρεπε νὰ προσπαθῆ νὰ ξυπνήσῃ τὴ γὰρ τῆς τόλμης καὶ τὸ θάρρος νὰ κἀνῆ κανεὶς λάθη. Μόνο ἔτσι θὰ ἦταν δυνατὸ νὰ βῆς κανεὶς σκοποὺς οὐσιαστικοὺς στὴ θέσῃ τοῦ ἐγωκεντρισμοῦ. Γιατί ὁ οὐσιαστικὸς ἄνθρωπος δὲ θὰ εἶναι ποτὲ ἀλάθητος, ἀφοῦ δὲν ἔπαυσε ποτὲ νὰ μαθαίνει. Ὁ πρῶτος ὁμως μαθητῆς δὲ θέλει νὰ μαθαίνει, παρὰ θέλει νὰ ξέρη.

Ἄν εἶναι ἡ ἀνατροφή ἀδέξια, τότε παίρνει τὸ ἰδανικὸ ἐγὼ τὴ λιγώτερο εὐνοϊκὴ μορφή. Ἦρέπει νὰ ὑποφέρω, περισσότερο ἀπὸ ὅσο ὑπόφερε ποτὲ ἄνθρωπος. Γιατί τὸ στεφάνι τοῦ πόνου εἶναι τὸ μόνο στεφάνι ποὺ μπορῶ ν' ἀποχτήσω. (Τὸ ὑποδειγματικὸ παιδί δὲ θὰ νιώσῃ ποτέ, πῶς μπορεῖ κανεὶς νὰ ζήσῃ καὶ χωρὶς στεφάνι). Οἱ τέτοιοι ὑποφέρουν ὑπομονετικὰ καὶ μποροῦν νὰ βαστοῦν ἀνάσταντῃ μὲ τὰ πάθη τους ὀλόκληρη οἰκογένεια μαζί μὲ διάφορους γιατροὺς καὶ φύλακες. Σὲ κάθε προσδοκία τῶν ἄλλων ποὺ ἀντιστρατεύεται στὶς ἐπιταγές τους ἀπαντοῦν μὲ ἀϋπνία, μὲ πυρετὸ ἢ μ' ἐμετό. Δὲν ὠφελεῖ οὔτε ἀνάπαυση οὔτε θεραπεία, ὅσο δὲν ξεσκεπάστηκε ἡ διαβολικὴ σημασία αὐτοῦ τοῦ καταναγκασμένου πόνου.

Ἀλλὰ νὰ μὴ νομίση κανεὶς πῶς τέτοια παιδιὰ μᾶς γελοῦν καὶ πῶς δὲν ἔχομε παρὰ νὰ τὰ ξεσκεπάσωμε. Ὑποφέρουν πραγματικά. Εἶναι, ἀλήθεια, ἐκεῖνο ποὺ θέλησαν νὰ εἶναι, δηλαδὴ θύματα. Δὲν εἶναι ὁμως θύματα κόσμου κακὰ διαρρυθμισμένου, παρὰ θύματα τῆς στραβῆς ιδέας ποὺ σχημάτισαν γι' αὐτόν. Γι' αὐτὴν τους τὴν ιδέα δὲν εἶναι ὄρμα γιὰ τὴ ζωὴ, καὶ γιὰ νὰ τὰ βοηθήσωμε πρέπει νὰ τὰ συνηθίσωμε σιγά σιγά σὲ κείνο ποὺ φοβοῦνται περισσότερο ἀπὸ κάθε ἄλλο, δηλαδὴ σὲ ἦττες, σὲ ἀρνητικὲς ἐμπειρίες, σὲ νὰ μαθαίνουν καὶ νὰ ὠρμάζουσι καὶ νὰ μεγαλώνουσι, ποὺ χωρὶς αὐτὰ δὲν ὑπάρχει ζωὴ.

Γιὰ τὴν ἀγωγή ἔχομε ἐδῶ ἓνα δυσκολώτατο ἔργο, ποὺ σκοντάβει σχεδὸν ταχτικά στὸν ἐγωισμό, στὴν ἀνυπομονησία καὶ τὴν παιδαγωγικὴ φιλοδοξία τῶν γονέων. Συνήθως εἶ-

ναι ἀπαραίτητο νὰ μεταφέρωμε τὸ παιδί σὲ νέο περιβάλλον καὶ συχνὰ χρειάζεται ἀκόμη ἰδιαίτερη θεραπεία παιδαγωγικὴ.

Ὁ τρίτος καὶ δυσκολώτατος τύπος ἀπαρτίζεται ἀπὸ κοιμισμένα καὶ ἀπαθῆ παιδιὰ, ποὺ μοιάζει σὰ νὰ μὴν ἔχουν οὔτε οὐσιαστικὴ οὔτε ἐγωκεντρισμό, οὔτε θέληση οὔτε φιλοδοξία. Τὰ παιδιὰ αὐτὰ πρέπει χωρὶς ἄλλο νὰ μαρτύρησαν πρὶν πάρη αὐτὴν τὴ διαμόρφωση ὁ χαρακτήρας τους, γιατί κανεὶς δὲν ἀπαρνιέται τὴ ζωντάνια του χωρὶς νὰ ὑποφέρη. Ἦρέπει νὰ προηγήθηκαν πικρότατες ἀπαγοιτεύσεις, ὅσο καλόβολοι κιὰν ἦταν οἱ ἄνθρωποι γύρω τους. Συχνὰ δὲν τοὺς ἐνίωσε κανεὶς, ὅταν γύρευαν ἀδίκῃ νὰ βροῦν τὸ δρόμο τους στὴ ζωὴ. Μόνο τὸ ἀποτέλεσμα εἶδαν : τὸ κλείσιμο ἢ τὸ κοίμισμα τοῦ παιδιοῦ. Ἴσως συλλογίστηκαν νὰ σώσουν ἀκόμη κάτι μ' ἐπαίνους ἢ μὲ μαλώματα, καὶ δὲ μάντεψαν πῶς μ' αὐτόν τὸν τρόπο σπρώχνεται τὸ παιδί ὀλο χειρότερα στὴ δυστυχία του. Ἡ τραγωδία ὀλόκληρη ἔχει συνήθως συντελεστῆ ἀπάνω κάτω μὲ τὸ τέλος τῶν τεσσάρων χρονῶν.

Ὅποιος καταλαβαίνει κάτι ἀπὸ χαρακτηρολογία βλέπει εὐκολὰ πῶς τὸ ἰδανικὸ τοῦ ἐγὼ τέτοιων παιδιῶν εἶναι (χωρὶς βέβαια νὰ τὸ ξέρουν τὰ ἴδια) : «Ἐμένα κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ μὲ βοηθήσῃ». Πιὸ φιλόδοξος καὶ περισσότερο δεσποτικὸς δὲν μπορεῖ βέβαια νὰ εἶναι κανεὶς ἀπ' ἐκείνων ποὺ ὀλος ὁ κόσμος τοῦ εἶναι ἀδιάφορος. Ἡ ὁμοιότητά του μὲ τὸ θεὸ μπορεῖ νὰ ἐκφραστῆ καὶ στὰ λόγια : «Ἐξῶ ἀπὸ μένα δὲν ἔχει τίποτε στὸν κόσμος».

Μπορεῖς νὰ δειρῆς τέτοια παιδιὰ, κι αὐτὰ δὲν αἰσθάνονται. Τ' ἀφήνεις νηστικά, κι αὐτὰ γελοῦν. Δὲν ἀντιστέκονται σὲ ταπείνωση, οὔτε ἐσωτερικὰ οὔτε ἐξωτερικὰ, γιατί ἐπιταγὴ τους εἶναι : «Μὲ μένα δὲν καταφέρνεις τίποτε, ἀκόμη κιὰν μὲ σκοτώσης στὸ ξύλο». Βαστοῦν, ὥσπου νὰ ἐξαντλήσῃ ὁ παιδαγωγὸς τὰ μέσα του. Καὶ μένουσι νικητές.

Ἀδιόρθωτα καθὼς μένουσι, δηλαδὴ νικητές, τὰ στέλνουσι ἀπὸ σχολεῖο σὲ σχολεῖο, γιὰ νὰ χωθοῦν ὀλο καὶ βαθύτερα μὲ τὸ ξύλο ποὺ θὰ φᾶνε στὶς τόσο ὠφέλιμες ἐπιταγές του. Καὶ οἱ δάσκαλοι ὁμως, ποὺ μαντεύουσι πῶς τέτοιους χαρακτήρες πρέπει νὰ τοὺς πιάσουν ἀπὸ τὴν ἀντίθετη μεριά, ναυαγοῦν καὶ αὐτοὶ μὲ τ' ἀπανωτὰ ξανακινῆματα τῶν μικρῶν πεισματάρηδων. Γιατί

θά εξαντληθῆ κάθε παιδαγωγοῦ ἢ ὑπομονῆ. Καὶ ἐπειδὴ ἓνα τέτοιο παιδί μπορεῖ μὲ τῆ βοήθεια τῶν ἐπιταγῶν του νὰ ὑποφέρῃ περισσότερες ἀρνητικὲς ἐμπειρίες παρὰ κάθε ἄλλος ἄνθρωπος, θὰ μείνῃ καὶ ἐδῶ νικητῆς : «Ὁχι, φιλαράκο μου, δὲ θὰ μὲ ξεγελάσῃ ἢ καλοσύνη σου, γιατί, ἂν θὰ τολμοῦσα νὰ ἔχω αἰσθήματα, ἂν θὰ τολμοῦσα νὰ σοῦ ξανοιχτῶ, ἂν θὰ τολμοῦσα νὰ ζῆσω πάλι — τότε θὰ εἶχα νὰ ὑποφέρω, νὰ ὑποφέρω, νὰ ὑποφέρω, γιατί θὰ μὲ ξαναπροδίνετε καθὼς πάντα». Ὁχι πὼς εἶναι συνειδητοὶ στὸ παιδί αὐτοὶ οἱ συλλογισμοί, ἀλλὰ οἱ πράξεις του εἶναι σύμφωνα μὲ αὐτούς, καὶ στὸ τέλος δικαιώνεται, γιατί ὁ παιδαγωγὸς χάνει τὴν ὑπομονή του καὶ τὸ παιδί αἰσθάνεται προδομένο ὅπως πάντοτε.

Σὲ τέτοιες περιπτώσεις τὸ μόνο ποὺ μπορεῖ νὰ βοηθήσῃ εἶναι ἂν ὁ παιδαγωγὸς παραμερίσῃ ὀλότελα καὶ τὸ παιδί μείνῃ μόνο του νὰ λογαριαστῆ μὲ τὴν πραγματικότητα, ποὺ μονάχη τῆς ἀξιώνει, τιμωρεῖ καὶ ἐπαινεῖ χωρὶς τοὺς παιδαγωγικοὺς κομπογιανντισμοὺς.

Παραδέχονται συνήθως πὼς μὲ αὐτὴν τὸν τρόπο μαθαίνομε νὰ καταλαβαίνομε τίς κακίες τῶν παιδιῶν, τὰ ἐλαττώματά τους καὶ τίς ἀταξίες τους, ὡς τὰ μέσα ποὺ τοὺς ἐπιβάλλονται ἀπὸ τοὺς μεγάλους στὸν ἀγῶνα τους νὰ φυλάξουν τὴν ἀκεραιότητα τοῦ ἐγῶ τους. Δὲν περιγράφομε ὅμως ἔτσι καθόλου καὶ οὔτε καταλαβαίνομε τὸ θετικό, τὸ χαρμόσυνο καὶ ὁμορφο, ποὺ εἶναι καὶ τὸ μεγαλύτερο μέρος τοῦ παιδικοῦ χαρακτήρα. Ἐὶς

οὐσιαστικό, τὸ θαρρετὸ καὶ τὸ ζωντανὸ μένει ἀκαθόριστο καὶ ἀξήγητο. Μποροῦμε πάντα νὰ δοῦμε καὶ νὰ νιώσωμε μόνο τὰ ὄρια ἀπὸ τὸ φῶς ὄχι τὸ φῶς τὸ ἴδιο.

Ὅταν ἀρέσῃ σ' ἓνα κορίτσι ἢ μελέτη, ὄχι ὅμως καὶ τὸ ἐργόχειρο, δὲν ἔχομε ἀνάγκη νὰ ἐξηγήσωμε τὴν ἀγάπη τῆς μελέτης. Βρίσκεται στὴν εἰκόνα μας (βλ. σ. 98) στὸν κάθετο κύκλο, ἀνάμεσα στὶς ἐπιταγές. Ἰδιοφυεῖς εἶναι οἱ ἱκανότητες ποὺ δὲν ἐμποδίστηκαν ἀπὸ τὴν ἀγωγή. Τὰ ψυχικὰ κωλύματα τῆς ζωῆς εἶναι ποὺ πρέπει νὰ ἐξηγηθοῦν· ἔτσι ἐδῶ, ἢ ἀντιπάθεια γιὰ τὸ ἐργόχειρο. Ἐὶς μέσο γιὰ νὰ ἐρευνήσωμε τὸ περίεργο αὐτὸ φαινόμενο μᾶς τὸ δίνει ἢ ἐρωτώτηση : «γιὰ ποῖο σκοπὸ ;» — «γιὰ ποῖο σκοπὸ δὲν τὴν εὐχαριστεῖ τὸ ἐργόχειρο ;» — Καὶ τὸ μαντεύομε. Εἶναι γιατί τὰ ἔχει μὲ τὴ μητέρα τῆς.

Ὅποιος ἐπιχειρεῖ νὰ ἐρευνήσῃ τὸ χαρακτήρα ἔτσι, μὲ τὴ βοήθεια τῆς σκέψης τῆς σκοπιμότητας καὶ ἀπὸ τὴν ἀποψη ποὺ ὑποστηρίζομε, θὰ ἔχη νὰ νικήσῃ στὴν ἀρχὴ μερικὲς δυσκολίες, ἀσυνήθιστος καθὼς εἶναι σ' αὐτὸν τὸν τρόπο. Γρήγορα ὅμως θὰ νιώσῃ, πὼς μόνο μὲ αὐτὸ τὸν τρόπο μπορεῖ νὰ ἐρευνήσῃ τὰ μυστικὰ τῆς ἀνθρώπινης ψυχῆς . . .

Μετάφρ. Μ. Τ.

τυπογραφικὰ λάθη. — Σελ. 99 στίχ. 16 ἀπὸ κάτω, ἀντὶ «αἰσθανόμεστε τὸν πειρασμό» διάβασε : «αἰσθανόμεστε διπλὰ τὸν πειρασμό». Σελ. 100, στίχ. 8 ἀπὸ κάτω, ἀντὶ «νὰ εἶναι» διάβασε «νὰ εἶσαι».

“ΑΡΑΧΝΕΣ,,

ΕΚΣΤΑΣΗ

Μὴ μοῦ μιλάς, μικρούλα μου. Ἐὶς μέτωπό σου γύρε
—ποῦναι λευκό—, πρὸς τὸν πικρὸ καὶ μαῦρο σου ποιητῆ.
Κι' ἂν γύρω μας σουρουπλώσε κ' ἡ ὄρα πιά μᾶς πῆρε,
μὴ μὲ ρωτᾶς γιατί . . .

Μόνο τὰ βελουδένια σου ματάκια ἄς μὲ κοιτάζουν
—βαρκοῦλα μὲς στὸ φόντο τους νὰ ἰδῶ μ' ἄσπρο πανί,—
—μὰ μὴ ρωτᾶς, τὰ μάτια μου κι' ἂν δεῖς νὰ σκοτεινιάζουν,
μὴ μὲ ρωτᾶς γιατί . . .

Μ. ΠΟΜΟΝΗΣ